

Andrina Tonkli-Komel

JEZIK KOT IZRAZNI GOVOR

Husserlove *Logične raziskave* niso niti raziskave jezika v širšem niti raziskave logike v ožjem smislu, pač pa poskus zasnovati logiko kot znanost (o) znanosti. V okviru tega poskusa poteka potem tudi razmislek o logičnem v jeziku in o logičnosti jezika.

Vsaka znanost faktično ni nič drugega kot sistem znanstvenih izjav, vendar pa tisto, kar dela znanost za znanost, niso goli jezikovni znaki, povezani s formalnimi (gramatičnimi ali logičnimi) pravili, temveč govor, ki izreka veljavno zvezo med "pomenom" in "predmetom". Znanost kot znanost je tedaj resničnostni govor, logika kot znanost o takem govoru pa nauk o resnici.

Kakšna vrsta govora je resničnostni govor?

Aristotel pravi v *PERI HERMENEIAS* takole: "...govor(*lógos*) je vsak pomenski (*semantikós*)... Ni pa vsak izkazujoč (*apophantikós*), ampak le tisti, kateremu je svojstvena resničnost (*altheúein*) ali lažnost (*pseúdesthai*)."¹ /17a,1-4/

Apofantični govor torej ni govor, ki zgolj pomeni, ki zgolj nekaj govori, marveč govor, ki pomeni NEKAJ, ki nekaj govori O NEČEM. Pomenljivi govor je izkazujoč, kadar pomeni tako, da s svojim pomenom kaže to, kar pomeni; izkazujoči govor je resničen, če odgovarja tistemu, o čemer govori, če se izkaže tisto, kar kaže. Ta navidez najbolj samoumevna definicija jezika kot govora o nečem opredeljuje v resnici osrednji umski problem: kako se med tistim, kar govorimo in tem, o čemer govorimo, vzpostavlja smiselna zveza?

Logične raziskave so, kot je znano, v prvi vrsti kritika psihologizma, ki najprej pokaže temeljni paradoks psihologizma (po eni strani zvajanje psihičnega na objektivno psihično realnost, po drugi zvajanje zakonitosti

- objektivne realnosti na psihično, zgolj subjektivno doživljanje). nato nezmožnost psihologistične samoutemeljitve (iz česar izhaja tudi nezmožnost take utemeljitve logike in znanosti sploh) ter končno psihologizem kot vrsto skepticiističnega relativizma (drže, za katero je bistveno, da se lahko vzpostavi in ohranja le kot miselna nedoslednost).

Fenomenološko analizo jezika je v okviru te reakcije proti psihologizmu treba razumeti kot polemiko proti jezikovno-teoretski formi psihologizma, ki je pomene obravnavala kot psihične fenomene in s tem jezik kot nekaj psihičnega. Husserlovo prizadevanje za uveljavitev nove ideje logičnega kot izkazujočega, resničnostnega govora, je tako najprej prizadevanje za čisto pomenoslovje, ki ima za cilj zagotovitev idealnosti pomenov kot čistih pomenskih identitet znotraj pomenske enotnosti neke teorije.

Logika kot čisto pomenoslovje ima po Husserlu svoj historični izvor v Platonovi dialektiki - v "logiki čistih splošnosti", iz katere izhaja in v kateri je utemeljena sama ideja znanstvenega spoznanja kot nujno in brezpogojno veljavnega spoznanja. t.j. takega, ki izključuje samo možnost, da bi bilo drugače. Platon (in vsa filozofska misel po njem) pa se izrecno distancira od pripisovanja prevelike važnosti besedam vseh vrst in od dlakocepskega ukvarjanja z njimi (prim. Theait.184c); prezaskrbljenost za besede je po njegovem v nasprotju s svobodnostjo in plemenitostjo mišljenja, ki se v svoji nujnosti ne boji uporabiti iste besede v različnih pomenih ali za isti pomen različnih besed. Ali to pomeni, da je mišljenje in filozofiranje ravnodušno do jezika? Nasprotno. Ravno "(pretirano) ukvarjanje z jezikom" je tisto, ki problem jezika, problem odnosa med jezikom in mišljenjem reši še preden je bil sploh zastavljen kot problem. Napotil glede bistva in narave jezika tako ne gre iskati v različnih znanostih o jeziku, marveč prav v filozofiji.

Pomeni kot "prva skrb" logike ne vznikajo iz jezika, prihajajo pa do izraza v govoru, so govorni izrazi. Kaj je govor? Jezik kot sistem znakov (še) ni govor. Znaki namreč nekaj naznačujejo, ne pa nujno tudi pomenijo. Tako npr. rdeče nebo naznačuje lepo vreme, čeprav ne pomeni "lepega vremena". Znaki v smislu naznačevanja ne predstavljajo bistvenega v govoru, saj spadajo pravzaprav v predgovorno sfero - namreč v sfero predmetov, ki samo

priložnostno vstopajo v funkcijo znaka (so znaki le v prenesenem pomenu).

Govora ne sestavljajo predmetni znaki, ampak besede. Beseda, za razliko od predmeta, ne more zgolj priložnostno vstopati v funkcijo znaka: posebnost besede kot nepredmetnega znaka je namreč ravno v tem, da brez svojega "označenega" - brez svojega pomena ni nič, ni beseda. Besedi sicer pripada njena predmetna, fizična plast (zvok, zapis), vendar pa je ta predmetnost sama po sebi nema. Da bi bila beseda lahko znak (da bi označevala) mora biti več kot zgolj znak, biti mora enotnost znaka in pomena. Čutna plast znaka torej še ne tvori označujoče funkcije znaka. Zaznava črk na papirju ali artikuliranih zvokov namreč ni isto kot prepoznavanje teh črk ali teh zvokov kot besed. Prav to prepoznavanje, to **razumevanje** imenuje Husserl pomen podeljujoči akti. Da bi fizično pojavljanje znaka sploh postalo označujoče, je potrebna neka psihična intencija, t.j. motiv-interes razumevanja. Fizični del znaka tako nima neposredne zveze s pomenom, ampak šele posredno - prek intencije pomena.

Povedanega seveda ni moč razumeti tako, da najprej obstajajo besede, katerim se potem podeljujejo pomeni v kakem refleksivnem postopku. Prav tako neustrezno pa bi bilo, če bi opisano situacijo tolmačili obratno: da se pomenom dodajajo besede naknadno.

"Besedni zvok lahko imenujemo izraz, ker izraža pomen, ki mu pripada." (Ideen I.s.305) Izraz je tisti znak, ki ima pomen. Pomen pa ima tako, da pomeni in da nekaj pomeni. Izrazu pripade pomen tako, da se na fizično-materialno plast asociativno veže tok psihičnih doživljajev, ki podeljujejo pomen (pomen podeljujoči akti) in doživljajev, ki izpolnjujejo pomen (pomen izpolnjujoči akti). Vendar pa je treba zdaj paziti, da izrekanja psihičnih doživljajev pomena ne zamenjamo z izrazom. Tako izrekanje (npr. neke želje) še ni izraz, pač pa le **dajanje-na-znanje**. Izražanje namreč ni izrekanje pomenske intencije, ampak se prek te intencije nanaša na tisto, kar pomeni. Eno je, če oznamim: "*Mislím, da je 2x2 vendarle 4*". drugo, če izrazim misel: "*2x2=4*". Medtem ko je doživljanje neke misli enkratno dejanje, ki ga ni mogoče nikoli več ponoviti na čisto identičen način in v identičnih okoliščinah (pa čeprav gre za tako suhoparno vsebino kot tu), je

izražena vsebina sama vedno ista, ne glede na to, kdo jo doživlja in izraža. ne glede na njegove miselne in izrazne zmožnosti ali izkušnje. Izraz $2 \times 2 = 4$ ohranja nespremenjen pomen ene in iste matematične enačbe, neodvisno od vsakokratnega premisleka in izrekanja ali zapisovanja.

Kaj je torej izraz?

Izraz daje po eni strani na znanje doživljaje pomena, po drugi se nanaša na vsebino teh doživljajev, na njihov pomen, končno pa zadeva izraz tisto, v pomenu (po)menjeno in prek tega izraženo predmetnost. Vse troje: naznanjanje, pomen in (pomenjeni) predmet spada neločljivo k izrazu. Izraz zato ne samo nekaj izraža, ampak izraža nekaj **o nečem**, to se pravi, da nima le svojega pomena, da ne samo pomeni, pač pa hkrati nekaj pomeni in se tako nanaša na to, kar pomeni - na predmet. Predmet in pomen nista eno in isto: oba sicer spadata k izrazu, toda pomen kot to, kar izraz izraža, predmet pa kot to, o čemer se izraža. (Da to dvojje spada skupaj, vendar ni isto, je npr. razvidno pri sinonimih, tautologijah, navsezadnje pri besedah različnih jezikov.)

Izraz kot pomenljivi znak se s tem, da pomeni, nanaša na izraženo predmetnost, t.j. imenuje predmet s pomočjo svojega pomena. Za izraz je torej značilno:

- 1) da ima pomen - to ga razlikuje od ostalih znakov;
- 2) da se v pomenu konstituira odnos do predmetnosti kot (po)menjene predmetnosti, pri čemer ni bistveno, ali ta predmetnost eksistira kot dejanski predmet ali ne (tako npr. pri izrazu: *dežela, v kateri tečeta mleko in med*, točno vem, za kaj gre, čeprav izražena predmetnost - vsaj v dobesednem pomenu - ne obstaja realno, to se pravi na isti način, kot če npr. vzkliknem: "*To mleko se je skisalo*" ter se namrdnem, kjer mi je izraženo očitno neposredno nazorno v čisto konkretni neprijetni zaznavi);
- 3) da se pomen identificira s predmetnostjo, ki jo pomeni (da se pomenska intencija izraza izpolni, ponazori z intendirano predmetnostjo samo). Tako npr. geometrijsko pravilo, da je *najdaljša stranica trikotnika tista, ki leži nasproti pravega kota*, lahko kadarkoli ponazorim, medtem ko izraz *štirikotni trikotnik* ali *leseno železo* nima izpolnitve, čeprav ni brez pomenske vsebine.

Kaj izraz izraža?

Rekli smo že, da ne izraža psihičnih doživljanj pomena; izraz pa tudi ne izraža svojega pomena, ki ga kot izraz obsega - se ne nanaša sam nase; izraz končno tudi ne odraža predmeta v smislu realne predmetnosti.

Izraz izraža tisto, kar je v doživljanju pomena doživljeno ter ga s tem, ko ga izrazi, naredi za pomen v logičnem smislu - za logični pojem. To, kar je v pomenskem doživljanju doživljeno (in v pojmu pojmljeno) ni pomen samega izraza, pač pa tisto, kar izraz s svojim pomenom (po)meni. To pa ni nič drugega kot (po)menjena predmetnost sama. Menjena predmetnost ni realna predmetnost, temveč miselna vsebina - mišljeno kot predmetni s-misel. Miselno (noetično) ima tako prednost pred logičnim; je njegov smiselnostni izvor. "Tvorba smisla je več kot podeljevanje pomena, več kot uporaba pravil, je tvorba konteksta: ... smisel stoji in nastaja med vrsticami."¹

Prek pomena prihaja do izraza menjeno, mišljeno kot tako. Tisto, kar izraz izraža, je torej neka (s)miselna vsebina, katere pomen ostaja isti kljub množstvu pomenskih intencij. Pomen namreč ni predmet pomenskih intencij, marveč tisto identično, preko katerega se pomenske intencije nanašajo na en in isti predmetni smisel. Pomen je tedaj umni karakter jezika, je smiselni način govora o nečem. Pomen kot pomen nečesa ne izhaja, bistveno gledano, iz objektivnosti tega, kar pomeni, ampak obsega pomenjeno kot smiselno storitev; ravno tako tudi pomen kot pomenjenje (pomen jezikovnik izrazov) ne izhaja iz jezika (iz pozitivne predstave jezika kot nekega sistema po sebi), marveč iz intencije smisla. Menjenje, mišljenje je nekakšno brezvočno, tiho govorjenje, ki v principu sicer predhodi jeziku kot pomenljivemu govoru, hkrati pa ni neka realiteta izven in ob besedah, ampak se izvršuje prav in skozi govorjenje.²

¹ B. Waldenfels. *Der Sinn zwischen den Zeilen*, v: *Studien zur Sprachphänomenologie. Phänomenologische Forschungen* 8, Freiburg/München 1979, s. 185, 166.

² Vprašanje, ali je Husserl mentalist, oz. ali je Husserl sploh mentalist, tehta med drugim tudi C.F. Geismann v članku *Phänomenologische Logikfundierung*, v: *Phänomenologie im Widerstreit. Fr. am M.: Suhrkamp* 1989.

Identiteta pomena je identiteta pomenske vsebine nasproti množstvu aktov. Pomen je v razmerju do vsakokratnih aktov pomenjenja kot npr. rdeče *in specie* do rdečih lis na nekem papirju, ki so takisto rdeče. Pomenska identiteta, ki sega čez ta ali oni empirični psihološki doživljaj pomena, ni pravzaprav nič drugega kot možnost identične **ponovljivosti**. Identiteta pomena je nadčasovna v smislu identične ponovljivosti. To kontinuiteto in **permanentnost** pomena kot možnost ponovitve in identifikacije v različnih časovnih intervalih, v različnih okoliščinah, v množstvu aktov, ki jo vsak dan preizkušamo, imenuje Husserl "idealnost" ali "irealnost" pomenov.

Pomeni so irealni glede na realnost vsakokratnih aktov, jezikovnih znakov in celo jezikov; prav tako pa tudi glede na realnost vsakokratnih predmetov. Idealnost izjavnih pomenov ima tako strukturo identitete v diferenci, pri čemer je identiteta seveda predpostavljena diferenci kot tisto, kar prihaja do izraza v različnih jezikovnih znakih (vendar ne izhaja iz te razlike).

Toda identiteta, ki sega čez ta ali oni empirični akt, še ne sega tudi čez empirični doživljaj sploh kot čista idealna veljavnost. To se pravi, da je vsak pomen kot identiteta sicer idealen, ni pa vsak ideja.

Idealni pomeni so empirični, kadar se nanašajo na dejstva dejanskega sveta, apriorni pa, kadar se nanašajo na bistva, t.j. na eidose kot idealno predmetnost (kadar je torej sama predmetnost, ki jo pomenijo, nekaj idealnega).

Kako se lahko v sferi identitete sploh pojavi (ta) razlika? Razumevanje, ki podeljuje pomen, je neodvisno od vrste eksistence predmeta. Razumevanje je intencionalni akt, ki predmet hkrati označuje (denotira) in sooznačuje (konotira), ga (po)kaže, imenuje ter hkrati predikativno določa, atribuiraa. Vsak pomen je na ta način idealen, isti v množstvu jezikovnih kontekstov, isti za govorce in poslušalca. Toda: pomenska intencija se ne nanaša na pomen, ne pomeni pomena, pač pa prek njega predmet sam (predmetni pomen). Idealna veljavnost pomenov ima zaradi tega ontološko utemeljitev.

Da bi to postalo razumljivo, moramo na kratko opisati strukturo akta. Akt sestavlja kvaliteta (*trditve, zanikanje, vprašanje,...*) in materija (*vsebina trditve, zanikanja,...*), slednjo pa zopet določbe predmeta, ki predstavljajo načine menjenja nekega predmeta in se v logiki imenujejo predikati (npr. *enakostranični, enakokotni,...* trikotnik) ter oznaka predmeta samega, imenovani predmet, "X", ki ima v logičnem stavku funkcijo subjekta, t.j. nosilca predikatov. Tako načini, kako je neki predmet menjen, kakor tudi to, kot kaj je menjen, tvori predmetni pomen, ki ga v L-sodbi presojujamo.

Vendar pa predmetni pomen še ni celotna sodba, marveč le vsebina L-stavka. K popolni sodbi spada tudi prej omenjena kvaliteta, tetični karakterji postavljanja, ki L-stavek šele delajo za L-postavko. Logični stavek namreč trdi, zanika, širše vzeto pa tudi domneva, sprašuje.... po določeni vsebini. Sodba torej ni le izjava, kako in kaj, pač pa razsodba, kako in kaj nekaj JE, potemtakem vedno že tudi postavka, da nekaj je (ni, domnevno je,...). Korelat logičnega stavka v tem smislu tedaj ni predmetni pomen, temveč **stvarno stanje**. Tu pa vstopa tudi razlika med empiričnim in apriornim pomenom.

Empirični pomeni (vedno kot idealne enotnosti) se od apriornih pomenov (ki so prav tako idealne enotnosti) razlikujejo po tem, da se njihova vrednost vendarle spremeni, kadar se spremeni tetični karakter, t.j. kadar se dejanski obstoj tega, kar pomenijo, izkaže npr. kot domnevni ali celo imaginarni obstoj. Empirični pomeni imajo torej idealno veljavnost, nimajo pa absolutne, brezpogojne veljavnosti.

Trditve, da so pomeni - v nasprotju z realnostjo tega, kar pomenijo - idealni, ne pove sama po sebi pravzaprav nič drugega kot ugotovitev, da tisto, o čemer govorimo, ni isto kot to, kar rečemo. Razlika med empiričnimi in apriornimi pomeni pa očitno meri na nekaj drugega.

Empirični pomeni se izrekajo v t.im. *okazionalnih* sodbah. Okazionalni (priložnostni, prigodni, torej pogojno veljavni) za Husserla niso le npr. zaimki in druge nesamostojne besedne vrste, marveč vsi izrazi običajne govorice, ki predpostavljajo situacijo komunikacije in so razumljivi le iz konteksta ter položaja udeleženih oseb. Nasprotno pa apriornim pomenom

pripada apodiktična (brezpogojna) veljavnost, ki temelji na absolutni (neodvisni) identiteti - neodvisni od priložnosti, v katerih se uveljavlja. Absolutni pomeni izključujejo možnost (situacijskih) nesporazumov in spadajo kot neodvisne, nevezane identitete v idealni govor.

Idealni način govorjenja je predmet čiste logike, čiste logične gramatike, ki se ne ukvarja z izražanjem poljubnih sodb, ampak z aksiomatsko očitnostjo generalnih bistev, s "speciami" kot pomenskimi identitetami ideacije, idealnih splošnih aktov. V tem smislu je logika znanost o apriornem vsake znanosti, t.j. o aksiomatski bazi posameznih znanosti.

Logični govor ni idealni govor le zaradi idealnosti (iz)rekanja, marveč hkrati in predvsem zaradi idealnosti izrečenega. Idealnost logičnega govora torej ne gre razumeti le kot idealno-identično ponovljivost izjavnega pomena v absolutnem, metajezikovnem smislu, temveč obenem kot idealnost pomenjene stvari, ki se v idealni govorni shemi identificira kot identična. Če pa to razumemo na tak način, potem logika ni predpisovanje pravil mišljenja, ampak opisovanje specifične idealne predmetnosti - zakonov, ki niso zgolj subjektivni principi mišljenja, temveč principi mišljenega, kakor pripada mišljenju. Logika, pravi Husserl v *Formalni in transcendentelni logiki*, "ni normativna disciplina, ampak prav znanost v pregnantnem smislu"/s.35/.

Vprašanje po (možnem) idealnem jeziku je treba vrniti v vprašanje: kaj je v samem jeziku tisto, kar omogoča govoriti na idealni način, izrekat zakonite sovisnosti na "zakonit" način? Z drugimi besedami: zakaj sploh jezik in ne kaotični tok besed? Vsak jezik dopušča določene oblike in določenih ne. Možnost ali nemožnost tvorjenja teh oblik ni naša subjektivna, psihična zmožnost-nezmožnost; če jezik govorimo, potem pač samodejno uporabljamo zgolj dopustne besedne zveze.

Zakoni, ki ločujejo smisel in nesmisel ter določajo način, na katerega se pomenske sestavine vežejo v en pomen, v pomenljivi govor, še niso logični zakoni, pač pa dajejo čisti logiki šele *možne* pomenske forme. Zakoni, ki določajo konstitucijo pomenskih form, še *nimajo* zveze z resničnostjo, s tem, ali so tako formirani pomeni "predmetni" ali "brezpredmetni", zato ne

moremo trditi, da je jezikovni sestav zgolj odslíkava sestavljene predmetnosti.

Razločitev smisla od nesmisla je tista najbolj primitivna razlika, ki vzpostavlja jezik in ga določa kot smiselni govor. Nesmisel je treba tu razumeti kot nesmiselno kompozicijo besed, ki sploh nič ne pove ter tako sploh ne daje priložnosti, da bi vprašali, o čem govori. Nesmisel, o katerem tu govorimo, torej ni ostroumni nesmisel tipa: *leseno železo*, ali izmislek kot: *pol človek pol konj*, temveč prav popolna odsotnost smisla - "brezsmisel".

Vsi možni pomeni so podvrženi primarnim zakonom, ki a priori določajo možne oblike povezovanja. Pomensko področje ima omejeno število oblik povezovanja, zato so vse možne zveze odvisne od tega pičlega števila osnovnih form. Te oblike (*in, ali-ali, če-potem, ...*) nimajo "svojega", ampak vezni (kopulativni) pomen (pomenijo *povezovanje, izključevanje, pogojevanje, ...*).

Zakoni smisla, ki tvorijo tisto apriorno vsakega jezika. šele omogočajo možne pomenske zveze in s tem to, da je govor govor, da govori, da pomeni. Povsem drugačni zakoni pa so potrebni za določitev vrednosti pomenov: resničnost in neresničnost, t.j. protislovnost. Resničnost ali protislovnost pomeni možnost ali nemožnost biti pomenjenega predmeta, kakor je razvidna iz njegovega lastnega pomena. Tu torej ne gre več zgolj za formalne sintaktične kategorije, ampak za formalno-ontološke. To je področje logike kot izkazujočega govora, torej govora, ki ne le govori, marveč govori o nečem in sicer - v skladu z zakonom neprotislovja - o tistem, kar je, da je, o tistem, česar ni, da ni.

Zakoni logike torej ne ločujejo več smisla od nesmisla, niso primarni zakoni smiselnih zvez, pač pa razločujejo smisel od protismisla kot protislovja - protigovora, t.j. govora, ki je napačen, ker govori proti in v nasprotju s tistim, o čemer govori. Tu ne gre več za napake v samem sestavljanju in povezovanju besed, v sintaksi, temveč za lažno prikazovanje stvarnega stanja, za neresnico.

Medtem ko so zakoni smisla samoumevni in izstopajo zgolj izjemoma (kadar smo se prisiljeni osredotočiti na tisto, kar običajno obvladujemo samodejno), so zakoni logike zakoni tistega govora, ki - za razliko od običajnega, vsakdanjega govora - ne more in noče tolerirati protislovja. Logična sfera v širšem smislu (kot sfera logosa) je tako dvoplastna. Logika predstavlja gornjo plast, plast formalne resnice oz. protislovja; gramatika pa tvori spodnjo plast, plast smisla oz. nesmisla.

Disciplina, ki se ukvarja s preučevanjem primarnih pomenskih struktur, primarnih tipov členjenja in povezovanja ter iz tega izhajajočih zakonov tvorjenja pomenskih kompleksov in pomenskih modifikacij, je koncipirana v racionalizmu 17. in 18.st. kot univerzalna gramatika. Toda ideja univerzalne gramatike pokriva tako čisto gramatiko, t.j. apriorno, idealno v jeziku, kot tudi empirično gramatiko. Medtem ko ostaja apriorno gramatično v gramatiki samoumevno, je empirično gramatično hvaležen predmet znanstvenega preučevanja, tako v svoji splošnosti (kot nekaj splošno-človeškega) kakor tudi v svoji specifičnosti (kot nekaj, kar pripada posameznemu ljudstvu, njegovi zgodovinskosti in kulturnosti). Univerzalni gramatiki, ki se ukvarja s splošno-človeškim v tem empiričnem smislu, pripada torej zgolj empirična univerzalnost, ki jo karakterizira težnja k vzpostavitvi dejanskega idealnega jezika (v smislu meta-jezika). Predpostavka ideje univerzalne matematike (*mathesis universalis*) in univerzalne znakovnosti (*characteristica universalis*) je konvencionalnost znaka in označevanja, ki je prisotna že v osnovi Aristotelovega tolmačenja jezika: Ime (*ónoma*) je glas, ki označuje (pomeni) po dogovoru (*katà synthéken*) (PH, 16a,19). Idealni jezik po Husserlu ni prvenstveni interes, niti naloga filozofije. Poudarjanje konvencionalne narave jezika-govora kot znaka izvzema jezik iz relacije smisla in omogoča moderno matematiko, potem pa matematizacijo znanosti in konstrukcijo umetnih jezikov. Filozofiji, ki je kot smiselni govor bistveno zavezana sopripadnosti mišljenja in govorjenja, pa naj bi prvenstveno šlo za neko pomembnejšo razliko, za razliko med apriornim in empiričnim obravnavanjem jezika.

Apriorna gramatika kot čisto pomenoslovje je namreč nekaj povsem drugega kot empirično jezikoslovje (ne glede na to, ali ima za predmet naravni ali idealni jezik). Apriorna gramatika je stvar principielnega filozofskega

raziskovanja. je filozofska gramatika, ki ji ne gre za jezik kot pozitiviteto, kot sistem na sebi, temveč za tisto, kar šele dela jezik za človeški govor - to pa je apriorij pomenskih form.

Čisto oblikoslovje pomenov je posebno področje logičnega, predstavlja apriorni fundament jezika kot pomenljivega govora, zato ga ne gre zamenjevati z empirično predstavo neke gramatike (ki izhaja iz neke historične, praviloma latinske slovnice). Oblikoslovje pomenov zadeva tisto idealno v jeziku, ki predstavlja hkrati nekaj najbolj primitivnega v vsakem jeziku. Zaradi te protoidealnosti vsakega jezika posebej se je sploh smiselno vprašati, kako izraža Slovenec, kako Nemec in kako Kitajec: možnost, verjetnost, množino, kako trdi, zanika, izključuje, povezuje, pogojuje... Obenem pa je s tem mogoče pojasniti, kako lahko kategorije mišljenja, ki se že kar preočitno pokrivajo z gramatičnimi kategorijami, nenadoma niso več arbitrarne, ampak veljajo za vsako človeško misel, t.j. za vsako misel (določenega) intersubjektivnega sveta.

Čisto oblikoslovje pomenov ne skuša pojasniti le izvora ideje idealnega jezika, marveč najpoprej odgovarja na vprašanje, kako je možen jezik kot jezik, ki prvič: **nekaj** govori in drugič: **o nečem** govori, ki skratka nekaj pove o nečem. Ta dvojna zgovornost oz. povednost jezika je tista temeljna karakteristika jezika, brez katere bi jezika kot človeškega govora ne bilo, s tem pa bi seveda umanjala tudi specifična identiteta človeka kot smiselno, t.j. umno govorečega.